

Вера Пешић, од архива до филмског платна

АНАТОМИЈА ЖИВОТА

У децембру 1938. године Вера Пешић јавила се начелнику Сервиса тајне војнообавештајне службе (С-ТВОС) мајору Угљеши Поповићу са жељом да ради у војнообавештајној служби Краљевине Југославије. Попунила је упитник у коме је навела да је рођена 15. јануара 1919. године у Сијаринској Бањи, да је завршила шест разреда гимназије, Трговачку школу „Меркур“, дактилографско-стенографски курс и да говори турски, бугарски, албански, а помало и енглески, француски и немачки. За свог оца, Милана Пешића, написала је да је био полицијски чиновник, да је био у заробљеништву у Бугарској од фебруара 1917. до августа 1918. и да је умро 22. септембра 1936. године. Верина мајка Анђа, рођена Радовић, била је ћерка судије Великог црногорског суда на Цетињу, који се из Црне Горе доселио у лесковачки крај. Вера се са непуних

Пре доласка у Београд, те 1938. године, Вера Пешић сањала је о животу на филмском платну и пожелела да буде део њега. Наивно је улетела у свет шпијунаже, суровости и непраштања, из кога није могла да изађе и у њему је нестала. Глумица Јована Стојиљковић је својом енергијом и харизмом оживела Веру Пешић и дочарала њен живот, који је био узбудљив као и сам филм.

Пише Светко КОВАЧ

16 година удала за полицијског пристава, дипломираног правника Милета Крчевинца.

Није подобна...

Иако је код шефа С-ТВОС-а дошла по препоруци свог рођака који је радио у

Генералштабу, Вера је морала да прође тестирања да би се утврдило да ли је „подобна за рад у обавештајној служби“. У закључку резултата тестирања записано је да је „тврдоглава, препотентна, авантуристкиња, без војних знања“ и да „за тајну војнообавештајну службу у нашим условима није подобна“. Уз напомену да би се „због својих способности, урођене женствености и пријатног изгледа, могла ангажовати на другим задацима“.

Када је њен муж премештен из Лесковца у Њилане, она није могла да замисли свој живот у малом месту. Маштала је о лепом животу, луксузним хаљинама, отменом друштву у великом граду. Обожавала је филмове и желела да живи као на филмском платну. Међутим, када је крајем августа 1938. године дошла у Београд, запослила се у једној трговачкој радњи на Теразијама за плату од које је једва могла да преживи. Становала је у Балканској улици 16. У истом дворишту, у суседној кући, становао је

Карл Краус, који јој се представио као инжењер хемије, запослен у немачком Саобраћајном бироу. Као искусни обавештајац, својом пажњом, скупопеним поклонима и изласцима у отмене ресторани брзо је освојио Веру, али њу су примећивали и други мушкарци. Својом лепотом привукла је пажњу и мајора Славка Радовића из Обавештајног одељења Главног ђенералштаба.

Обавештајни рат

Иако је била заљубљена у Крауса, Вера је наставила контакте са војнообавештајном службом Краљевине Југославије. У својим мемоарима мајор Угљеша Поповић пише да се „према Сервису тајне службе Вера држала веома коректно“. Током 1939. и 1940. године у Београду је буктао прави обавештајни рат између немачке и британске обавештајне службе. Због тога је С-ТВОС на захтев британске службе уступио Веру Пешић британској служби како би је усмерили према Кар-

лу Краусу. Поповић пише да је Вера „била прилично ангажована у новој служби у погледу обуке“ и да је „известно време радила са доста успеха“, али да је „наступио период када је опомињана и усмеравана на бољи рад и умеренији живот“. Вероватно је то била последица њене искрене заљубљености у једанаест година старијег Карла Крауса, за кога није знала ни ко је ни због чега јој поклања толику пажњу.

Вера је спречила стрељање сто људи који су стављени на списак као комунисти, ослободила је адвоката Протића из Ваљева, спречила стрељање поручника Димитрија Цветковића и енглеског капетана Кристија Лоренса, који су били у штабу Драже Михаиловића. Међутим, постоје и оптужбе да је одговорна за страдања неколико особа.

Славко Радовић јој је отворено рекао да Краус није инжењер него немачки обавештајац, СС мајор и главни опуномоћеник VI управе Главне управе безбедности (RSHA) Трећег рајха. Та упозорења схватила је као Радовићеве покушаје да задобије њену наклоност. У једном писму Вера му пише: „Крауса сте прогласили шпијунском, а мене његовом помоћницом, а међутим, у себи сте држали само мржњу према човеку који се виђао са женом коју сте желели“. На крају писма каже: „Сувише сам високо ценила себе да бих могла са Вама да легнем у кревет“.

Британска служба и С-ТВОС покушали су да по сваку цену задрже Веру Пешић и користе је као свог агента према немачкој служби. Понудили су јој знатно већа примања, а када је то одбила, тражили су да ради као двојник, и за немачку и за британску службу, али је и то одбила.

Британска служба је код југословенских власти издејствовала да про-

терају Крауса из Југославије. Међутим, убрзо се вратио као аташе за штампу немачке амбасаде у Београду, где је наставио обавештајни рад. У мају 1939. године Британци су, уз помоћ српске Специјалне полиције, успели да издејствују да Вера Пешић буде ухапшена и затворена у Ђушиној улици, где је насмрт пребијена. У вези с тим, Вера пише Радовићу: „Ви сте врло мали да мене огласите несрпкинњом, то сте могли само пред агентима учинити. Ја се као Српкиња не стидим што ми се допао један Немац, јер да ли је он шпијун или не, то је за оне којима је то занат и хлеб, за оне којима народ плаћа за нашу безбедност и мир”. За своје хапшење оптужује Радовића, сматрајући да то није учинио „из осећања дужности или патриотизма”, него „из злобе и људоморе”.

Интервенција код кнеза Павла

Краус је посредством немачког амбасадора интервенисао код кнеза Павла да се Вера пусти. Након тога је одвео у Беч на лечење и опоравак, где је завршила обавештајни курс, свесно одлучивши да ради за немачку обавештајну службу. По повратку у Београд Краус је усмерава према британским обавештајцима и другим значајнијим особама из британске амбасаде у Београду. Истовремено је користи за прикупљање података о неким српским политичарима. По Краусовим инструкцијама Вера је 1940. године успела да преко генерала Љубе Новаковића, рођака њене мајке, дође до значајних података о Војсци Краљевине Југославије. После 27. марта генерал Симовић наређује да се Вера Пешић ухапси као немачки шпијун. Краус поново интервенише, ослобађа је из затвора и спроводи у Лесковац.

Након домбардовања Београда и окупације Југославије Вера се вратила у Београд. Краус је сместио у стан број 6 у Улици Јована Ристића 32 и запослио у Пропагандном одељењу за Југоисток код Ханса Тренчла (Hans Troetschel), кога је упознала пре рата када је обављао дужност аташеа за штампу у немачкој амбасади у Београду. Почетком рата он је био пред-

ставник Министарства иностраних послова Рајха у Београду. Вера је постепено схватила да је Краусов однос према њој искључиво пословни и да је користи за своје обавештајне операције. Однос између њих постаје све хладнији и Вера се у мају 1941. удаје за Тренчла, са којим је остала у браку до јануара 1943. године, када је он премештен у Пољску.

Пријатељство са Лепом Лили

За то време Вера спрема антима-сонску изложбу и Српски календар за 1942. годину. Спријатељила се са Елизабет Фрањ фон Малцал, супругом немачког амбасадора у Београду, која је била позната као Лепа Лили. Она јој је омогућила да се креће у високом друштву и упозна многе значајне личности. Била је позната као „Лесковачка лепотица”. У децембру 1942. године Краус добија прекоманду у Француску, али Вера не прекида контакте са немачком службом. Била је на вези са СС мајором Хансом Рексајеном (Hans Rexeisen), који је руководио Одељењем III RSHA (СД – Служба безбедности), а од средине 1943. године Одељењем VI RSHA.

Паралелно са немачком службом Вера Пешић почиње интензивне контакте са потпуковником Живојином Ђурићем, који је у почетку био у покрету Драже Михаиловића, да би убрзо прешао у Српску државну стражу (СДС). Користећи се познанством са Танасијем Тасом Динићем, министром полиције у Недићевој влади, утицала је на то да Ђурић буде постављен за команданта Окружне команде СДС у Лесковцу. У априлу 1943. године дошла је у Лесковац као делегат српске владе за Округ лесковачки. Постала је моћна и утицајна у лесковачком крају. И она и Ђурић радили су за немачку обавештајну службу и тако утицали на судбине многих људи. Вера је спречила стрељање сто људи који су стављени на списак као комунисти, ослободила је адвоката Протића из Ваљева, спречила стрељање поручника Димитрија Цветковића и енглеског капетана Кристија Лоренса, који су били у штабу Дра-

же Михаиловића. Међутим, постоје и оптужбе да је одговорна за страдања неколико особа.

Жртва своје младости и лепоте

Вера Пешић успоставила је контакт и са партизанским покретом. Постоје различити подаци о томе како је дошло до тога. Сачувана су три писма (од 7, 19. и 21. априла 1943) Миливоја Перовића, заменика команданта 1. батаљона у Кукавици, у којима он тражи контакт са Вером. У документу од 28. априла те године Живојин Ђурић пише да је Вера Пешић у договору са немачком службом ступила у контакт с партизанима из Кукавичког партизанског одреда. Миливоје Перовић је био прва љубав Vere Пешић из школских дана, али у свим писмима наглашава да је састанак са њом заказао на основу договора са штабом и да ће на састанку, осим њега, бити и представници штаба. Вера уступа податке и партизанском штабу и заузврат тражи да јој „не праве сметњу приликом кретања по терену”. У јуну 1943. била је четири пута на састанку са партизанима и сваки пут им је уступала корисне податке.

Почетком септембра 1943. ухапсили су је четници Радослава Ђурића, команданта Горског штаба 110. Истрага је вођена од 16. до 20. септембра. Британска војна мисија, која је била у штабу код Радослава Ђурића, тражила је да је они саслушају и поведу истрагу, што Дража Михаиловић није дозволио. Након завршене истраге Ђурић је задржао Веру Пешић у свом штабу, што је изазвало велико незадовољство британске војне мисије и дела официра из Ђурићевог штаба, са начелником штаба капетаном Јованом Стефановићем на челу. Потписали су петицију у којој су тражили да се пуковник Радослав Ђурић „разоружа и стави под истрагу” због „сарадње са озлоглашеном црвеном гестаповком Вером Пешић”, да се ухапсе и Вера и њена мајка Анђа као „комунистички и гестаповски агенти” и да се „ставе под преки суд”. Вера Пешић је заједно са мајком стрељана 20. маја 1944. године. Имала је само 25 година.

Немачке службе проверавале су податак о њеном стрељању. Када је то потврђено, 28. јула 1944. написан је последњи докуменат о њој, којим је затворен досије о Вери Пешић.

Мајор Угљеша Поповић написао је да је Вера Пешић била „жртва своје младости и лепоте”. А Вера Пешић је о себи рекла: „Моје познанство са Краусом постало је судбоносно за мој живот... Ја само својој савести одговарам за своје поступке и за начин свог живота”.

Лик стварне Vere Пешић реконструисан је на основу мемоарске грађе првог шефа С-ТВОС-а мајора Угљеше Поповића и Николе П. Илића, официра УДБ-е, који је после рата водио

И филмска и стварна Вера Пешић су једно – храбра, интелигентна и способна жена, која успешно плива у суровом мушком свету оптерећеним ратом, поделама, сукобима и различитим интересима

случај Vere Пешић, архивске грађе у којој се налази досије Vere Пешић који је водила немачка служба, досијеа и података из четничког и партизанског покрета и породичних архива њене родбине. Те историјске чињенице биле су полазна основа за стварање филмског лика Vere Пешић и помало романиране биографије стварне Vere Пешић.

И филмска и стварна Вера Пешић су једно – храбра, интелигентна и способна жена, која успешно плива у суровом мушком свету оптерећеним ратом, поделама, сукобима и различитим интересима. Пре доласка у Београд, те 1938. године, сањала је о животу на филмском платну и пожелела да буде део њега. Наивно је улетела у свет шпијунаже, суровости и неправда, а у њему је нестала. Глумица Јована Стојиљковић је својом енергијом и харизмом оживела Веру Пешић и дочарала њен живот, који је био узбудљив као и сам филм. |

Фото: ГФЦ продукција

